

## Son İlhanlı Başkenti Sultaniye ve Orta Çağ'daki Ticarî Önemi

Ahmet Özturhan | ORCID: 0000-0001-5593-065X | ahmet.ozturhan@batman.edu.tr

Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Batman, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/051tsqh55>

Abdullah Mesut Ağır | ORCID: 0000-0001-7724-7026 | mesutagir@gmail.com

Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Batman, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/051tsqh55>

*Sultaniye'nin durumu seçkin bir gökyüzü gibidir*

*Veya yeryüzünde şekillenmiş bir cennettir.*

*Vassaf*

### Öz

Möngke Kağan, Hülâgû Han'ı Ön Asya'ya göndermesinden kısa bir süre sonra Hülâgû Han tarafından İlhanlı Devleti tesis edildi. Hülâgû Han, İlhanlıların ilk başkenti olarak Meraga'yı tercih etti. Ardından Abaka döneminde İlhanlı başkenti Tebriz olarak belirlendi. Gâzân Han dönemine gelindiğinde İlhanlılar şehirler kurma anlamında yeni bir evreye girdi. Gâzân Han, Şenb-i Gâzân ve Mahmudâbâd gibi yeni yerleşim yerleri inşa ettirdi. Ayrıca Argun Han'ın İlhanlıların yaylak olarak kullandığı Şeru-yazı'da yeni bir şehir inşa etmek fikrini benimsedi. Ancak bu şehir Sultan Olcaytu'nun gayretleri ile tamamlandı. Sultan Olcaytu yeni kurulan şehre Sultaniye ismini vererek ülkenin dört bir tarafından sanatkârlar ve tacirleri bu şehre göçtürdü. Bunun yanında şehri başkent olarak belirledi. Böylece şehir kısa bir süre içinde Yakın Doğu'nun önemli ticaret merkezlerinden biri haline dönüştü. Fakat Sultaniye'nin hızla yükselen cazibesi Sultan Olcaytu'nun ölümüyle azalmaya başladı. Tüm bunlara rağmen Sultaniye şehri XV. yüzyılın başlarına kadar Yakın Doğu'nun önemli siyasî ve ticarî merkezlerinden biri olmaya devam etti. Bu çalışma Sultaniye şehrinin kuruluşu, yükselişi ve Orta Çağ'da ticarî önemini dönemin kaynaklarını referans alarak irdelemeye çalışacaktır.

## Anahtar Kelimeler

Sultaniye, Sultan Olcaytu, İlhanlılar, Başkent, Ticaret

## Atıf Bilgisi

Özturhan, Ahmet.-Ağır, Abdullah Mesut. "Son İlhanlı Başkenti Sultaniye ve Orta Çağ'daki Ticarî Önemi". *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* 19 (Aralık 2023), 99-114.

<https://doi.org/10.23897/usad.1411685>

Geliş Tarihi	29.06.2022
Kabul Tarihi	14.11.2023
Yayın Tarihi	29.12.2023
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	usad@selcuk.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

## The Last Ilkhanid Capital Sultaniye and Its Commercial Significance in the Middle Ages

Ahmet Özturhan | ORCID: 0000-0001-5593-065X | ahmet.ozturhan@batman.edu.tr

Batman University, Faculty of Sciences and Literature, Department of History, Batman, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/051tsqh55>

Abdullah Mesut Ağır | ORCID: 0000-0001-7724-7026 | mesutagir@gmail.com

Batman University, Faculty of Sciences and Literature, Department of History, Batman, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/051tsqh55>

### Abstract

After Möngke Khan sent Hulagu Khan to Asia Minor, the Ilkhanate State was established by Hulagu Khan shortly after. Hulagu Khan chose Meraga as the first capital of the Ilkhanids. Subsequently, in the Abaka period, the Ilkhanid capital was determined as Tabriz. By the time of Gâzân Khan, the Ilkhanids entered a new phase in terms of establishing cities. He had new settlements built such as Gâzân Khan, Şenb-i Gâzân and Mahmudabad. Besides, he adopted the idea of building a new city in Şeru-yazı, which was used as a summer pasture by the Ilkhanid, by Argun Khan. However, this city was completed with the efforts of Sultan Oljeytü. Sultan Oljeytü gave the name of Sultaniye to the newly established city and sent artisans and traders from all over the country to this city. In addition, he determined the city as the capital. Thus, the city turned into one of the important trade centers of the Near East in a short time. However, the rapidly rising attraction of Sultaniye began to wane with the death of Sultan Oljeytü. Despite all this, the city of Sultaniye remained one of the most important political and commercial centers of the Near East until the beginning of the XV<sup>th</sup> century. This study will try to examine the establishment of the city of Sultaniye, its rise and its commercial importance in the Middle Ages, with reference to the sources of the period.

## Keywords

Sultaniye, Sultan Oljeytü, İlkhanids, Capital, Trade

## Citation

Özturhan, Ahmet.-Ağır, Abdullah Mesut. "The Last İlkhanid Capital Sultaniye and Its Commercial Significance in the Middle Ages". *Journal of Seljuk Studies* 19 (December-2023), 99-114.

<https://doi.org/10.23897/usad.1411685>

Date of Submission	29.06.2022
Date of Acceptance	14.11.2023
Date of Publication	29.12.2023
Peer-Review	Double anonymized - Two External

Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
-------------------	--

Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
-------------------	----------------

Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
-----------------------	---

Complaints	usad@selcuk.edu.tr
------------	--------------------

Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
---------------	---

Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the <b>CC BY-NC 4.0</b> .
---------------------	---

## Giriş

Moğol hükümdarları şehirleri yakıp yıkmaya gibi faaliyetlerle ün salsalar da bazı şehirleri imar etme ve yeni şehirler kurma hususunda da çaba göstermişlerdir. Bu bakımdan en önemli teşebbüs İlhanlı Devleti'nin son başkenti Sultaniye şehridir (Spuler, 2011, s. 486-488). Sultaniye şehri, Tebriz yolu üzerindeki Kazvin'in yaklaşık 120 km kuzeybatısında bulunmaktadır (Blair, 1986, s. 139). Bu şehrin eski adı Şeru-yazı idi. Daha önce burası Kazvin şehrine tabiydi. Ardından Moğollar bu yere “kahverengi çayır” veya “doru atlar çayırını” anlamına gelen Kongûr Ulâng (Özgüdenli, 2009, s. 53; Uyar, 2020, s. 109) ismini verdiler (Minorsky, 2001, s. 33). Sultaniye şehrinin kuruluş sürecine çağdaş olan İlhanlı müverrihlerinden Ebu'l Kasım Kâşânî, Vassaf, Hamdullah Müstevfi Kazvinî, Şemseddin Amulî ve Benaketî şehrin kuruluşu ile ilgili bilgiler vermektedirler (Blair, 1986, s. 139). Bunların yanında Timurlu müverrihlerinden Hafız-ı Ebrû ve Abdurrezak-ı Semerkandî de şehir hakkında bilgi veren müelliflerdendir. Ayrıca XV. yüzyılın başında şehre gelen İspanyol elçi Ruy González de Clavijo, Sultaniye'nin ticarî işlekliliği hakkında kıymetli malumatlar vermektedir. İlhanlılar döneminde kurulan Sultaniye şehri Celayırlılar, Timurlular ve Kara-Koyunlular döneminde önemini korumuştur. XV. yüzyılın ikinci yarısında Tebriz şehrinin karşısında tedricen şehir önemini yitirmiştir. Sultaniye kuruluşundan itibaren siyasî mücadelelere sahne olmanın yanında ipek yolu ticaretinde önemli bir güzergâh halini almıştır. Bundan dolayı şehre hâkim olan devletler ticarete söz sahibi devletler olmuşlardır.

Sultaniye'nin siyasî, ticarî ve mimarî olarak ehemmiyeti birçok modern araştırmacının dikkatini çekmiştir. Sheila S. Blair, Sultaniye şehrinin siyasî tarihi hakkında kıymetli bir çalışma kaleme almıştır. Atri Hatf Naiemi, şehrin mimarî yapısı hakkında arkeolojik verilerden de istifade ederek kale ve şehrin dış yapısını ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Naiemi, 2020, s. 91-120). Yine son zamanlarda Ercan Gördeğir şehrin kuruluşu ile ilgili bir çalışma yayınlamıştır (Gördeğir, 2019, s. 17-31). Ancak tüm bu modern çalışmalar Sultaniye şehrinin tarihi hakkında bazı noktalar açısından eksiktir. Şöyle ki şehrin Orta Çağ'daki ticarî ehemmiyeti hâlâ tam olarak tespit edilmemiştir. Bu çalışma İlhanlılar döneminde Sultaniye şehrinin tarihinin yanında Orta Çağ'daki ticarî ehemmiyeti üzerinde durarak şehrin önemini vurgulamayı hedeflemektedir.

## Sultaniye Şehrinin Kuruluşu

Möngke Kağan kardeşi Hülâgû Han'ı Ön Asya'ya göndermesinin üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra Hülâgû Han İlhanlı Devleti'ni tesis etti (Yuvalı, 2019, s. 147-163) ve devletin ilk başkentini Meraga olarak belirledi (Özgüdenli, 2004, s. 162). Abaka Han döneminde İlhanlı başkenti Tebriz'e taşındı (Bilgili, 2011, s. 19). Tebriz'in başkent olması bu şehir için bir dönüm noktasıydı. Ancak şehir siyasî ve mimarî açıdan en parlak dönemini Gâzân Han zamanında yaşadı (Niya & Necefi, 1394 h.ş., s. 6). Gâzân Han dönemi İlhanlı şehirciliği için ayrı bir yere sahiptir. Nitekim Gâzân Han, Tebriz'in yaklaşık 4 km batısında Gâzânîyye ya da Şenb-i Gâzân isminde yerleşim yeri kurmuştur. Ayrıca Mahmudâbâd da Gâzân Han döneminde kurulan yerleşim yerlerindedir. Bunun yanında yazlık merkez olarak yeniden düzenlenen Ucan şehri ve Reşidüddin Fazlullâh tarafından kurulan Rab'-ı Reşidi bu

dönemde inşa ettirilen yerleşim yerlerindedir (Özgüdenli, 2009, s. 303-304).

Gâzân Han, bu yapıların yanında babası Argun Han zamanında temelleri atılan Sultaniye şehrini tamamlamak istedi. Nitekim Argun Han saltanat tahtına oturduktan sonra geniş ve yemyeşil bir ova olan Şeru-yazı'da bir şehir inşa etmeye karar verdi (Tatavi vd., 1382 h.ş., s. 4207; Bayat & Bayat, 1396 h.ş., s. 12). Bunun için “surlarının uzunluğu on iki bin adım olacak ve taştan yontulmuş olacak bir kale” inşa edilmesini buyurdu. Bu kaleyi yapmak için bir yıl zarfında mimar, işçi ve sanatçılardan oluşan bin kişi başkent Tebriz'den bu mıntıkaya geldiler ve çalışmaya başladılar. Kalenin yapım işleri henüz bitmeden Argun Han iç kalede ikamet etmeye başladı. Ancak 691 (1291-1292) senesinde vefat edince vasiyeti üzere cenazesini o yakınlarda bir tepede defnettiler. Oğlu Gâzân Han hükümdar olduktan sonra babasının mezarı üzerinde on iki gen ve mimarlık açısından muhteşem bir yapı yapmalarını buyurdu. Ardından Gâzân Han ilk önce şehrin henüz tamamlanmayan kısımlarını tamamlamak istedi. Ancak daha sonra gelişen siyasî hadiseler nedeniyle bu işten vazgeçti ve Tebriz başkent olarak önemini korumaya devam etti (Muhlisî, 1369 h.ş., s. 4).

Gâzân Han'ın 11 Şevval 703 (17 Mayıs 1304) tarihinde ölümünden (Özgüdenli, 2009, s. 366) sonra yerine kardeşi Olcaytu, İlhanlı hükümdarı oldu (Hâfız-ı Ebrû, 1317 h.ş., s. 8). Sultan Olcaytu hükümdar olduktan sonra babasının yarım bıraktığı işi tamamlamaya karar verdi. Hafız-ı Ebrû'ya göre; Sultan Olcaytu bir mecliste emirler ve devlet erkânından Emir Kutluğşah, Emir Çoban, Emir Pulat Çing-Sang, Emir Hüseyin, Emir Sevinç, Emir İsen Kutluğ ve diğer büyük emirler ile meşhur vezirler ile birlikte oturmuştu. Bu mecliste padişahların sanatı ve onlardan yadigâr kalan eserlerden sohbet etti. Ardından şu sözleri sarf etti: “*Hak subhane subhanehu ve teala, insanoğlunu bütün mahlûklardan 'Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık' faziletiyle üstün kıldı ve aynı şekilde bunların içinden bazılarını hükümlerle imtiyazını başıslayıp Zillullah derecesine ulaştırarak bunların fermanlarını diğer mahlûklar üzerinde etkili kılıp geçerli yaptı. Bunlardan [padişahlardan] özellikle adalet ve insafla yaşamış olan padişahların diğerlerinin yapamadığı hayırlı işler ve eserleri yapmaları gerekiyor.*” Ondan sonra şöyle devam ederek “*Bir gün dünya padişahlarından adalet ve bilgiye mümtaz olan kendi babam padişah Argun'un huzurundaydım. Onun aklına Sultaniye'yi inşa etme düşüncesi düşmüştü. Nasıl ki ben cihan padişahıysam beldelerin şahı olacak bir şehir de inşa etmek istiyorum*” dedi. Mecliste bulunan topluluk kurulacak şehir için birçok mevki önerdiler ve onların her birinin meziyet ve kusurlu yönlerini anlattılar. Ardından Kongûr Ulâng mevkiinde karar kıldılar (Hâfız-ı Ebrû, 1317 h.ş., s. 8).

Nihayetinde Sultan Olcaytu, Tebriz'in yanı sıra yeni bir şehir kurmak amacıyla Sultanâbâd ya da diğer ismiyle Sultaniye diye anılan şehrin inşasına 705 (1305-1306) senesi ilkbaharında başladı (Amulî, 1369 h.ş., s. 257; Haykıran, 2016, s. 286-287). Sultan Olcaytu şehrin inşasının tamamlanması için aceleci davrandı. Nitekim Sultan, işlerin yapılışı ve ilerlemesini bizzat kontrol etmek için şehirde kendine geçici bir otağ yaptırdı ve inşaatını bizzat buradan kontrol ediyordu (Muhlisî, 1369 h.ş., s. 7). Şehrin yapımı için Tebriz'den mimarlar ve mühendisler getirildi. Sultan Olcaytu oranın binalarının ve malzemelerinin masraflarını vilayetlerden gelen vergilerden karşılanmasını emretti. Ardından elçileri vergi toplamak için etrafa gönderdiler. Ayrıca Sultaniye şehrini kurmak için gerekli olan gelirleri

karşılmak maksadıyla vakıf varidatını yeniden şekillendiren düzenlemeler yaptı. Olcaytu bu düzenleme ile evveliyatında Şenb-i Gâzân için tahsis edilen gelirleri Sultaniye’de kendi kurduğu vakıflara aktardı (Haykıran, 2016, s. 107). Daha sonra mimarlar ve mühendisler işe koyuldular. Kalabalık sanatkâr topluluk eşleri ve çocuklarıyla birlikte oraya göç edip Sultaniye şehrinin inşasını tamamlamak için çalışmaya başladılar (el-Şîrazî, 1372 h.ş., s. 254). Şehri inşa etmeye başlayıp kalesinin surunu yontulmuş taştan ve suru üstünde dört tane atın yan yana gidebilecek genişlikte yaptılar. Kalenin temelini kare şeklinde yaptılar. Elbette Sultan Olcaytu şehrin mimarî yapısını tasarlarken taassup ettiği İslam dininin etkilerini şehrin dokusuna da yansıtmaktaydı (Haykıran, 2016, s. 119). Nitekim her hisarı, eni boyu eşit bir şekilde gez-i şer’i ölçüsüyle 500 gez yaptılar. Böylece çevresi 2000 gez oldu. Şehrin bir kapısı ve on altı burcu vardı. Bununla birlikte kendi türbesi için iç kalede bir imaret inşa etti ve ona Ebvabü’l-Berr adını koydu. Yüce büyük sekizgen bir kümbet yaptı. Bu kümbetin çapı 60 gez ve yüksekliği 120 gez olup oldukça süslü bir yapıydı. Birçok demir işlemeli pencereler yaptı. Onlardan biri otuz ereş boyu ve on beş ereş eni olan kümbete bitişik bir penceredir. Sultan Olcaytu, kendi hassası için iç kalede bir saray yaptı. Nitekim sarayın avlusunun ölçüsü 100’e 100 yapılmış, Eyvan-ı Kisra’ya benzer yüce bir kale ve onun etrafında saray kapısı saraya bitişik bir şekilde yapılmıştır. Her pencere büyük sarayın avlusuna açılmaktadır ve avlu da mermer taşından döşenmiştir. İki bin kişinin sığacağı büyük bir divan-hane yapıp ona Kıryas ismini vermiştir (Hâfız-ı Ebrû, 1317 h.ş., s. 9; Blair, 1986, s. 142). Sultan Olcaytu bununla da yetinmeyerek şehrin işlek bir merkez haline gelmesi için fermanlar çıkarıp emirler, vezirler ve devlet erkânının bu yeni yerleşim yerinde binalar yapmasını emretti (el-Kaşanî, 1348 h.ş., s. 47). Hükümdarın bu emri hızlı bir şekilde gerçekleşti. Ekâbir ve eşraf hükümdarın dikkatini çekmek ve kendilerine daha çok imtiyaz elde etmek için her biri bir mahalle yaptırıp orada yüce imaretler inşa ederek her türlü refahı sağlayacak huşuları orada hazırladılar. Bunlardan örnek olarak; Sultan’ın Moğol vezirlerinden biri olan Çelebioğlu, Sultan Olcaytu’nun türbesi yakınında bir mahalle tesis etti. Aynı zamanda diğer vezir Reşidüddin Fazlullâh da bin ev, yüce imaretler, her birinde darüşşifa ve hangâh imaretleri bulunan eyvanın iki tarafında iki büyük minaresi olan bir mahalleyi yaptırıp Reşidiye diye adlandırdı (Hâfız-ı Ebrû, 1317 h.ş., s. 9; Muhlisî, 1369 h.ş., s. 7).

Aynı zamanda Sultan Olcaytu, ağabeyi Gâzân Han’dan etkilenmiş olacak ki kendi adına büyük bir türbe yaptırmıştı. Şenb-i Gâzân gibi bir külliye bütünlüğünde olmasa da sultan bu vakıf müessesesinin civarında cami, hangâh, medrese, imarethane, darussiyade gibi hayır kurumları yapılmasını buyurdu. Ayrıca buralara birçok yer vakfetti. Bu vakıflar vezir Reşidüddin’in önerisi ve yol göstermesi ile olduğundan mütevellî niyabetini ona bağışladı. Bu bağlamda bu vakıf müesseselerine uzunca bir süre nezaret eden Vezir Reşidüddin hem eğitim-öğretim işlerinin müfredatını belirledi hem de vakıfların gelir gider defterlerini tutup orada çalışan personeli idare etti (Haykıran, 2016, s. 120). Sultaniye şehrinde kurulan medresede on müderris, 20 din âlimi (muabid), ilim talebelerinden 100 kişi, 20 sufi, 12 hafız, 8 müezzin, 4 muallim görevlendirdi. Her müderris için 1500 dinar, her din âlimi için 750 dinar, her ilim talibi, sufi, hafız, müezzin ve muallim için 120 dinar verilmesini belirledi.

Darulziyafeye her gün gidenlere harcanması için 300 dinar tayin etti. Orada görevli olan emirler, mücavirler (komşular), ferraşlar, hangâh hadimleri, yetimlere harcanması için darussiyade ile darüşşifa giderlerine 100 bin dinardan fazla ayırdı. Nitekim bunlar vakfiyede detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Aynı şekilde Sultaniye’de yüce bir cami ve onun bitişiğinde darüşşifa ile medrese inşa ettirdi (Amulî, 1381 h.ş., s. 258). Nihayetinde 712 (1312-1313) yılında şehrin inşası tamamlandı. Bu nedenle İlhanlı sultanı mufassal bir eğlence meclisi düzenleyip bu şehri Sultaniye veya Sultan-çeman veya Sultan-nişin diye adlandırarak İlhanlı Devleti’nin yeni başkenti ilan etti (Yuvalı, 2019, s. 278). Bu fermanın sonra Sultan Olcaytu yeni başkentine çok fazla teveccüh ettiğinden bu şehir Tebriz’den sonra İlhanlı’nın geniş imparatorluğunun en büyük şehri oldu (el-Kaşanî, 1348 h.ş., s. 47; Vassaf, 1372 h.ş., s. 254; Natanzi, 1336 h.ş., s. 125-126).

Sultaniye şehri aynı zamanda İlhanlıların dönüşümlerini açıkça gösteren emarelere sahiptir. Şehrin ismi bile başlı başına İlhanlıların yaşadığı kültürel değişimi yansıtmaktadır. Moğolların batı topraklarındaki bir parçası olan İlhanlılar da göçebe kültürün bir temsilcisi idiler. Azerbaycan ve İran topraklarında köklü olduğu kadar birbirinden farklı ve iç içe geçmiş köklü kültür ve inanç öğelerini aynı anda idare ve idame etmek durumunda kalmışlardı. İlhanlılar, bozkır kimliklerinin tesirinden sıyrılmadan kısa bir süre zarfında etkileri altına aldıkları kültür çevrelerinin tamamını ihata edecek bir kültür seviyesine ulaşmaya muvaffak olmuşlardı. Buna delalet eden en belirgin örnek de terminolojilerinde eski İran kültüründe yer eden terimlerin yer almaya başlamasıydı. Mesela hükümdarlarını “han” şeklinde tesmiye eden İlhanlılar bu andan itibaren onlar için  *padişah* ve  *sultan* gibi unvanları da kullandılar. Sultaniye şehri de buna güzel bir örnektir. Hükümdarın şehri manasındaki Sultaniye şehrine gelince bunun adı Olcaytu Han tarafından verildi (Haykıran, 2016, s. 286-287). Aynı zamanda Sultan Olcaytu, 712 (1312-1313) yılında tamamlanan Sultaniye şehrini doğumuyla inşasına başladığı oğlu Ebu Said’e adamıştı (Minorsky, 2001, s. 33; Uyar, 2020, s. 109).

Dönemin tarihçisi Vassaf, Sultaniye’ şehri için 710 (1310-1311) yılında bir kaside kaleme almış ve 712 (1312-1313) yılında bu kasideyi Sultan Olcaytu’nun huzurunda okumuştur (Vassaf, 1372 h.ş., s. 280). Vassaf yazdığı kasidede Sultaniye’yi şu şekilde betimlemektedir:

Sultaniye’nin durumu seçkin bir gökyüzü gibidir

Veya yeryüzünde şekillenmiş bir cennettir.

Feleğin cenneti olarak nasıl adlandırabilirsin

Çünkü süs ve yücelikte akıl onla bunun arasında kıyas yapamaz (Vassaf, 1372 h.ş., s. 254).

Sultaniye şehrinin inşasını önemli kılan nedenlerden biri şehir etrafında bulunan geniş otlakların olmasıdır. Zira bu bölge Moğol hâkimiyeti döneminde İran’daki en önemli otlak yeri sayılıyordu. Aynı şekilde bu bölge Ebher-rud ve Zencan-çay nehirlerinin birbirine kavuştuğu yerd. Bu nehirlerin kavuşması neticesinde tarım, içecek ve halkın yaşamı için gerekli olan su kaynağı elde ediliyordu (Niya & Necefi, 1394 h.ş., s. 10).

Sultaniye şehrinin kuruluşu Memlûk tarihçilerinin de dikkatini çekmişti. Memlûk



dönemi tarihçisi Nüveyrî, Sultaniye şehrinin kuruluşu ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Gâzân’ın inşasına başladığı ve bu konuda çok çaba sarf edip ancak bitirmeden öldüğü bir şehirdi. Bunun üzerine Olcaytu buranın yapımını bitirmek için çalıştı. Gird-kuh kalesinin yakınında kurulan bir şehirdir. Oradan Tebriz şehri arasında 9 menzil mesafe vardır. 703 (1303-1304) yılında buranın bitirildiğine oraya yerleşildiğine dair bize haberler ulaştı. Olcaytu Tebriz’den tacir, sanatçılar ve diğerlerinden oluşan kalabalık bir toplulukla Tebriz’den oraya intikal etti ve onları orada yerleştirdi orada ikamet etmeye zorladı” (en-Nüveyrî, 2004, s. 282).

Yine diğer Memlûk tarihçileri bu konuda şunları kaydetmişlerdir: “Sultaniye’nin mevkii yedinci iklimin beşinci iklimindedir. Uzunluğu 76 derece eni 39 derecedir. Burası Tebriz’in doğu tarafı yönünden güneye doğru olan güzergâhta bulunur. Tebriz’den Sultaniye’ye 8 günlük yol vardır. Burayı Sultan Olcaytu inşa ettirmiştir. Gilan dağlarının yakınında bir yerdir. Olcaytu burayı başkent yaptı. Düzlük bir alandır. Suları yer altı kanalından temin edilir. Bostan ve meyveleri azdır. Buraya yakın yerlerden meyve getirilir. Burada yüce binalar, görkemli ve geniş mahalleler vardır. Olcaytu buraya sanatçı ve tacirleri getirdi. Yerleştirdiği halkı memnun etmek için adalet ve ihsan bahsetti. Bu zamanlarda mamur bir şehirdir (el-Kalkaşandî, 1914, s. 358; İbn Tağrıberdi, 1992, s. 239; el-Ömerî, 2010, s. 199).” Bunların yanında Arap coğrafyacı Ebu’l Fida, Sultaniye’nin Tebriz’in doğusundan güneye giden yolda bulunduğunu, bu iki şehir arasında sekiz günlük yol olduğunu belirtmektedir. Sultaniye’nin düz bir ovada bulunduğunu, meyvesi ile bostanlarının az olup komşu yerlerden geldiğini ve sularının arklardan aktığını kaydetmektedir. Ayrıca şehrin Olcaytu Han tarafından inşa edilip başkent yapıldığını ifade eder (Ebü’l Fida, 2017, s. 323; Bursevi, 1424 h., s. 390-391).

Aynı şekilde İbn Haldun da Sultaniye şehrinin kuruluşu ile ilgili şunları aktarır: “Olcaytu, Kazvin ve Hemedan arasında Sultaniye isminde bir şehir kurdu. Kendisi için orada tuğlaları altın ve gümüşten olan bir saray inşa ettirdi ve orada ikamet etti. Saraya, ağaçları altın ve meyveleri inci ile yakuttan olan bir bahçe yaptırdı. İrmaklarından su yerine süt ve bal akıttı. Nitekim orayı cennet gibi yapıp cennetteki gilmanlar ve huriler yerine güzel kızlar ve erkeklere yer verdi (Karaduman & Korkmaz, 2023, s. 31).”

### **Orta Çağ Boyunca Sultaniye’nin Ticarî Önemi**

Sultaniye ticarî yollar üzerinde bulunmuyordu. Bunlara rağmen çok hızlı bir şekilde ticarî yolları kendine doğru celp etti ve siyasî, ekonomik, kültürel ve sosyal hayatın merkezi haline dönüştü (Yan & Yari & Emîni, 1399 h.ş., s. 29). Sultaniye’nin ekonomik ve ticarî olarak gelişmesinde Olcaytu’nun Tebriz’in sanatkâr ve tacirlerini bu yeni başkente zorunlu göçürmesinin rolü büyüktü. Ayrıca İlhanlı hükümdarı Hint, Türkistan ve Çin’den gelen ticaret kervanlarının ticarî ürünlerini öncelikle Sultaniye şehrine getirmelerini ve oradan Avrupa’ya götürmelerini zorunlu kıldı. Her ne kadar mesafenin uzaklığı herkes için rahatsız edici olsa da sultanın bu yöndeki emirleri yerine getirilip hatta ülke içindeki tacirler de bu şekilde davranmak zorunda kaldılar. Bu durum kısa sürede Sultaniye’nin Ön Asya’da en önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmesine sebep oldu (Muhlisî, 1369 h.ş., s. 7). Buna bağlı olarak kısa sürede şehrin geliri arttı. Nitekim İlhanlı dönemi tarihçi ve coğrafyacısı Hamdullah Müstevfi Kazvinî, Sultaniye’nin yıllık vergisinin tamgaya bağlı olarak yirmi tümen olduğunu, eğer ordular burada ikamet ederse bu miktarın otuz tümene

çıktığını kaydetmektedir (Kazvini, 1336 h.ş., 30).

Sultaniye'de ticaretin işlekliliğini gösteren diğer bir husus şehirde bulunan pazarlardır. İlhanlılar döneminde pazarlar genel olarak ana yol güzergâhlarında kurulmakta ve şehrin merkezine doğru uzanmaktaydı. Sultaniye pazarı da bu şekilde tanzim edilmişti. İlhanlılar döneminde Sultaniye'de on bin dükkân bulunmaktaydı ve bu dükkânların büyük bir çoğunluğu pazar esnafına tahsis edilmişti. Şehrin pazarı birkaç arastadan oluşmaktaydı. Bu arastalar çeşitli tacirlere bağlıydı. Şehrin ticarî işlekliliği burada yoğunlaşmaktaydı (Seyf, 1380 h.ş., s. 35).

Şehrin caddelerinde yer eden dükkânlarda o devre has her türden ürün ve eşyaya rastlamak mümkündür. Çin'in ipekli dokumaları, Türklere has gıda mamulleri, Hindistan ve İran'dan temin edilen baharatlar Sultaniye pazarında bolca bulunurdu. Şehirde ticaretin canlandırılması aynı zamanda vergi kayıtlarına da yansımaktaydı. Bu şehrin imarında kayda değer katkısı bulunan ve daha sonra şehrin idaresi ile iştilig eden İlhanlı veziri Taceddin Alişah'ın bu şehirden 100 tümen değerinde altın temin ettiği bilinmektedir (Haykıran, 2016, s. 296).

Sultaniye'deki ticaretin inkişafında şehirde tesis edilen dokumacılık atölyelerinin de etkisi büyüktü. Nitekim Olcaytu Han'ın veziri Taceddin Alişah, Bağdat'taki dokumacılık atölyelerinden esinlenerek Sultaniye'nin büyük pazarına yakın bir mevkide bir mahalle kurarak Firdevs İmalathaneleri diye meşhur olan dokumacılık atölyelerini burada kurdu. Bu atölyelerden Bağdat'tan kendi rızaları ile göçtürülen dört bin sanatkâr getirildi. Bu sanatkârların ürettiği dokuma mallar dış ülkelere ihraç ediliyordu. Bu durum tabii olarak şehrin ticarî işlekliliğini arttırdı. Büyük ticaret kervanları Sultaniye'de üretilen mallar için yılın belirli zamanlarında bu şehre geliyordu. Ayrıca şehirdeki pazarlara ve atölyelere ilaveten caddeler ve meydanlarda birçok ürün satılıyordu. Bu dönemde Sultaniye tacirler için en önemli malların mübadele merkezi sayılıyordu (Bayat & Bayat, 1396 h.ş., s. 36).

İlhanlılar döneminde Sultaniye, Gilan ve Mazenderan ipeğinin de ihraç merkeziydi. Bu dönemde Horasan ve İran'ın merkezi bölgelerindeki üretilen mahsuller aşağı yukarı tamamen kendi yerinde tüketilirdi. Ancak sadece Gilan, Mazenderan ve Azerbaycan ipeği Deşt-i Kıpçak ve Avrupa'nın diğer bölgelerine ihraç ediliyordu. Ülkenin içerisinde de ipek, kadife ve diğer altın işlemeli ve atlas kumaşlar gibi ürünlerin üretiminde kullanılıyordu (Yasurî & Vacargah, 1396 h.ş., s. 558-559). Nitekim Moğol istilasından önce Moğol tacirleri Çin ipeğini İran'a getiren ve bunun alışverişini yapan tacirlerdi. İlhanlılar döneminde Venedikli tacirler Astarahan limanında ticarî üstler edininip Cenevizli tacirler de Hazar Denizi'nin kuzeyinde deniz ticareti ve nakliyat için birçok merkezlerde çalışmaya başlamışlardı. Venediklilerin gemileri her yıl altı veya yedi defa ipek ve baharatlar götürüp birbirleriyle rekabet ediyorlardı. Sultaniye şehrinin ticarî yönden ehemmiyet kazanmasından sonra Gilan ve diğer bölgelerin her çeşit ipekleri bu şehre getirilip bu şehirlerdeki ticareti canlandırmaya neden olmasıyla oradan da Dımaşk, Suriye ve Türkiye'nin diğer bölgelerine ihraç edilirdi (Penahi, 1396 h.ş., s. 609).

Her ne kadar Sultaniye şehri Olcaytu Han zamanında ticarî açıdan hızlı şekilde gelişse de bu inkişafı kısa sürdü. Sultan Olcaytu'nun ölümünün ardından yerine geçen oğlu Ebu

Said Han zamanında Sultaniye şehri Tebriz'in gölgesinde kalarak cazibesini yitirmeye başladı. Ebu Said Han babası gibi güç elde edip başkentin tedrici zevalinin önüne geçemedi. Bu nedenle Sultaniye şehrinin zevalini anlayan Ebu Said'in veziri Taceddin Alişah Tebriz'de muaccel binalar inşa etmeye başladı. Belki de Alişah bu şekilde Sultaniye'ye karşı azametli bir şehir inşa etmeye çalışıyordu (Muhlisî, 1369 h.ş., s. 6-7).

İlhanlı hükümdarı Ebu Said Han'ın 13 Rebiyülahir 736 (30 Kasım 1335) yılında erkek evlat bırakmadan ölmesi İlhanlı topraklarında kargaşaya neden oldu. Sultan Ebu Said'in ölümünden sonra her bir emir hükümdar olma hayaline kapıldı (Hâfız-ı Ebrû, 1317 h.ş., s. 144). Bu kargaşa ortamı uzun yıllar devam edince beraberinde ülkede asayişsizlik ve düzensizliği getirdi. Çobanlılar ve Celayırlılar döneminde Sultaniye şehri hem siyasî hem de ticarî açıdan Tebriz'in gerisinde kaldı. Ancak yine de Sultaniye'deki ticarî işleklik kısmî aksaklıklara rağmen devam etti. İlhanlılardan sonra yaşanan kargaşa ortamından dolayı Venedik ve Cenevizli tacirlerin Tebriz ve Sultaniye şehirlerinden ayakları kesildi. Celayırlı hükümdarı Şeyh Üveys, Avrupa ile ticareti canlandırmak için yolların güvenliğini sağlamaya çalıştı. Ancak Sultan Üveys'in tüm çabalarına rağmen Sultaniye'nin ticarî vaziyeti bir türlü eski haline döndürülemedi (Hilal 2019, s. 273-275). Yine de bu dönemde Sultaniye'de iç ticaret devam etmekteydi. Nitekim bu dönemde Hindistan'dan Tebriz ve Sultaniye'ye keten parçalar, elmas, zümrüt; amber, misk, ıtırli katran; Keşmir'den firuze, Bedehşan'dan lal, Maveraiünnehr'den halı, firuze ve kadife, Merv, Tus, Nişabur, Musul, Yezd ve Kirman'dan atlas ve altın işlemeli kumaşlar, Şiraz'dan dokuma mallar gelip muhtelif çeşit ıtriyat Gürcistan ve Şam'dan silah, Bağdad, İskenderiye ve Yezd'den dokuma mallar, Altın Orda topraklarından çuha ve keten parçalar, Kostantipolis'ten yün kumaşlar ve taftalar (Avnullahi, 1385 h.ş., s. 73). Kars'tan sof (yünlü) kumaş ve muhtelif renkte atlas, Musul'dan tafta, ham kumaş, ince mermer keten, cübbe kumaşı, ibrişim kumaşlı giyecek, sarık için ince bez, (el-Mazenderanî, 2013, s. 212) Hitay, Horasan ve Seylan'dan kadife ve ipek gelmekteydi (el-Mazenderanî, 2013, s. 253; Korkmaz, 2022, s. 285). Tebriz ve Sultaniye'den ise ipekli parçalar, dokuma kumaşlar, halı, halça, el işçiliği zarif mallar, kuru meyve gibi mallar ihraç olunurdu (Avnullahi, 1385 h.ş., s. 74).

Bununla birlikte 1350 dolaylarında uluslararası ticaretin ağırlık merkezi Memlûk hâkimiyeti altında olan Mısır ve Şam limanlarında yoğunlaşmasına karşın, Asya'nın ticaret malları, özellikle de ham ipek, Sultan Olcaytu'nun hükümdarlık devresinde Tebriz'in yerini alan Sultaniye şehrinde Efes, Antalya ve Trabzon gibi Anadolu limanlarına değin uzanan eski güzergâh üzerinden taşınmaya devam etti (Oğuzoğlu, 2012, s. 275).

Emir Timur, Azerbaycan topraklarını ele geçirdikten sonra iç ve dış ticareti canlandırmak için çaba sarf etti. Bu bakımdan ipek yolu ticaretini ihya etmek için Harezmi'den Deşt-i Kıpçak'daki Saray, Tana ve Kefe'ye uzanan Hazar Denizi'nin Kuzey ticarî güzergâhını Hazar Denizi'nin güneyi ile değiştirdi. Bu siyasetin sonucunda Tebriz, Sultaniye, Semerkand, Herat ve Hürmüz gibi şehirlerin ticareti canlandı. İranlı tacirlerden bazıları ülkede üretilen ürünlerini Bursa pazarlarına taşıdılar. Timurlu Devleti ticarî kervanlardan vergi ve tamgalar almakla büyük gelir elde etti. Ticaretin canlanmasının tarım ve iç ticarete de etkisi oldu. Bunun için ilk başlardan itibaren Semerkand'ın

ekonomik gelişmesine özel bir çaba sarf etti ve tacirler ve sanatkârları bu şehirde topladı. Aynı zamanda Sultaniye, Tebriz ve Hürmüz gibi sair şehirler de eski ticarî canlılıklarını geri kazandılar (Dinperest, 2013, s. 123-124).

Timurlular döneminde Tebriz'in yanında Sultaniye şehri de önemli ticaret merkezleriydi. Nitekim Timurlular döneminde her yıl haziran ve ağustos aylarından Sultaniye'ye deve kervanları ile tacirler geliyordu ve bu şekilde şehirde işlek bir ticarî vaziyet görülüyordu. Ancak devlet gelen tacirlerden ağır miktarda vergiler alıyordu. Yine de Sultaniye'ye her yıl Hindistan'dan birçok kervan gelerek ülkelerindeki baharatı buralardaki pazarlarda satıyordu. Ayrıca Hazar Denizi'nin güney sahilinde bir vilayet olan Seylan'ın ipekleri de buraya geliyor ve Seylan ipekleri, Sultaniye'den Şam'a, Suriye'nin diğer kısımlarına, Türkiye'ye, Kefe'ye ve komşu yerlere gönderiliyordu. İran tacirlerinden başka Ceneviz ve Venedik tacirleri de oraya giderek bu ipekleri alıyorlardı. Sultaniye'ye Horasan'ın Yesen ve Serp çevresinde birçok kumaş da getiriliyordu. Bunun yanında Şiraz ve çevresinden çeşitli pamuklu ve ipekli kumaşları, tenteler ve krepler geliyordu. Bunların yanında Sultaniye'ye İskenderun'dan deniz yoluyla Hindistan'a bağlı Hürmüz'den inci ve değerli taşlar getiriliyordu. Bu incilerle sedfler, Sultaniye'ye gönderilerek işleniyor ve bunlarla değişik mücevherlerden yüzükler ve küpeler yapılıyordu (Clavijo, 2016, s. 118-119).

Tebriz ve Sultaniye şehirleri uluslararası dünya ticaretinde geçit kapısı olmakla beraber, esasında bu ticarete faal bir şekilde katılıyordu. Bu dönemde Tebriz'den kuzey yolu Aras kenarlarıyla Erdebil-Bilesuvar-Mahmudâbâd-Şemahî-Derbend idi. Bu yolun diğer kolu ise Aras Çayı'ndan geçtikten sonra Lenkeran-Berdâ-Gence-Şemkir-Tiflis yolu idi. Bu yolun diğer bir kolu Berdâ-Derbend güzergâhı olup bu istikametten de kuzeye geçilirdi. XIV ve XV. yüzyıllarda İran'ın güneyi vasıtasıyla ticaretin kesifleştiği kervan yolu Tebriz ile birleşmişti. Takip edilen güney ve doğu rotaları da esasen Tebriz'den başlardı. Sultaniye, Zencan ve Tebriz yoluna gelince bu güzergâh Azerbaycan'ı Ön Asya ve Avrupa ülkeleriyle birleştirirdi. Azerbaycan ile Maverâünnehir ve Türkistan arasında kalan kervan yolu ise Tebriz'den geçmekteydi. Bu yol Ceyhun Nehri'ne kadar uzanırdı. Yol boyunca tacirlerin konaklanması için kervansaraylar bulunmaktaydı. Nitekim 55 fersahlık (yaklaşık 330 kilometre) Karabağ-Eher-Tebriz ticaret kervan yolunda beş kervansaray bulunmaktaydı. Bunun yanında Sultaniye-Tebriz kervan yolunun uzunluğu ise 46 fersah (yaklaşık 246 kilometre) idi (Avnullahi, 1385 h.ş., s. 71-72; Korkmaz, 2022, s. 290).

### **Sonuç**

İlhanlı hükümdarı Argun Han ile başlayan yeni bir şehir kurma fikri Gâzân Han ile devam etti. Ancak bu şehrin tamamlanması Sultan Olcaytu ile gerçekleşti. Olcaytu Han, babasının vasiyeti gereği İlhanlıların yaylak olarak kullandığı Şeru-yazı'da yeni bir şehir inşasına başladı. Kısa bir süre sonra Sultaniye şehri tamamlandı. Sultan Olcaytu'nun gayretleri ile şehir bir cazibe merkezi haline getirildi. Bunda sanatkârlar ve esnafın Sultaniye şehrine göçürtülmesi ve ticarî yolların bu yeni şehre doğru kaydırılmasının payı büyüktü. Böylece yeni İlhanlı şehri Yakın Doğu'da önemli bir ticaret merkezine dönüştü. Fakat Sultan Olcaytu'nun ölümünden sonra şehir yavaş yavaş cazibesini kaybetmeye başladı. Ancak yine de şehirdeki ticarî hayat kısmî kesintilere uğramakla beraber devam

etti. İlhanlı Devleti'nin çöküşünden sonra da Sultaniye şehri Yakın Doğu'nun ticarî merkezlerinden bir olarak devam etti. XV. yüzyıla gelindiğinde ise şehir artık Tebriz'in gölgesinde kalarak siyasî ve ticarî açıdan önemini kaybetti.

### **Extended Summary**

After a while Möngke Khan sent Hulagu Khan to Asia Minor and then his death, Hulagu Khan established the Ilkhanid State by making the city of Meraga the capital of the places he captured. Then, during the Abaka period, the Ilkhanid capital was determined as Tabriz. When Argun Khan became the Ilkhanid ruler, he wanted to establish a new capital in Şeru-yazı, which the Ilkhanids used as a plateau. As a matter of fact, Argun Khan transferred a thousand people, including architects, workers and artists, from the capital Tabriz to this region within a year for the construction of this city. Even before the construction of the castle was completed, Argun Khan started to reside in the inner castle. However, when he died in 691 (1291-1292), they buried his body on a hill nearby, as per his will. After him, Ghazan Khan first wanted to complete the unfinished parts of the city. However, due to political events that developed later, he gave up this work and Tabriz continued to maintain its importance as the capital during his rule. After Gazan Khan's death, his brother Sultan Oljeytü, who became the ruler in his place, decided to complete the work his father left unfinished. Thus, in the spring of 705 (1305-1306), the construction of the city called Sultanâbâd, or also known as Sultaniye, was started again in the Şeru-yazı region. Sultan Oljeytü acted hastily in this matter. As a matter of fact, the Sultan had a temporary tent built for himself in the city in order to personally control the construction and progress of the works, and he personally controlled the construction from there. The construction of the city was completed in 712 (1312-1313) by bringing architects and engineers from Tabriz for the construction of the city.

Sultan Oljeytü wanted to increase the functionality of the city of Sultaniye after its construction was completed. However, Sultaniye was not located on commercial routes. Despite these, thanks to the practices of Sultan Oljeytü, Sultaniye very quickly attracted commercial routes and became the center of political, economic, cultural and social life. In the economic and commercial development of Sultaniye, Oljeytü's forced migration of Tabriz's artists and merchants to this new capital was also in question. In addition, the Ilkhanid ruler required the trade caravans coming from India, Turkestan and China to first bring their commercial products to the city of Sultaniye and from there to Europe. Although the distance was disturbing for foreign merchants, the sultan's orders in this regard were fulfilled. Even traders within the country had to behave this way. This situation enabled Sultaniye to become one of the most important trade centers of Asia Minor in a short time, along with the old Ilkhanid capital Tabriz. Thus, it was possible to come across all kinds of products and goods specific to that period in the shops on the streets of the city. Among these, silk textiles from China, food products specific to the Turks, and spices from India and Iran were abundant in the Sultaniye market. Although this situation continued until the end of the Ilkhanate, Sultaniye gradually began to lose its former importance after the throne struggles after the death of Sultan Abu Said. Although many important buildings

of the city were destroyed during the governorship of Emir Timur's son Miranshah, the city continued to remain a living space with ups and downs. However, it completely lost its shine and commercial importance during the İlkhaniid period. In summary, this study will try to examine the establishment, rise and commercial importance of the city of Sultaniye in the Middle Ages, in the light of the main sources belonging to the period.

**Makaledeki Yazar Katkılarının Yüzde ile Gösterilmesi**  
(Showing Author Contributions in the Article as Percent)

	1. Sorumlu Yazar (Responsible Author)	2. Katkı Sunan Yazar (Contributer Author)	3. Katkı Sunan Yazar (Contributer Author)	4. Katkı Sunan Yazar (Contributer Author)
Çalışmanın Tasarlanması: (Conceiving the Study)	% 70	% 30		
Veri Toplanması: (Data Collection)	% 60	% 40		
Veri Analizi: (Data Analysis)	% 70	% 30	-	-
Makalenin Yazımı: (Writingup)	% 70	% 30		
Makale Gönderimi ve Revizyonu: (Submission and Revision)	% 80	% 20		
Çıkar Çatışması: (Competing Interests)	Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. The authors declare that they have no competing Interests)			

\* Not(e): Belgenin imzalı asıl nüshası dergi süreç dosyalarında mevcuttur.

(The signed original copy of the document is available in the journal process files archive)

## Kaynakça | References

- Amulî. (1381 h.ş.). *Nefâisü'l Fünûn fî Arâyisi'l-Uyûn* (C. III) (nşr. Şaranî, M. E. H.). Tahran: İntişarat-ı İslamiyye.
- Avnullahi, S. (1385 h.ş.). *Orta Asırlarda Tebriz Şehrini Tarihi*. Tebriz: İntişârât-ı Yârân.
- Bayat, M. & Bayat, R. (1396 h.ş.). *Tarih-i Tehavulat-ı Sultaniye ez Ağaz tâ Ahd-ı Nasırî*. Tahran: İdare-i Neşr-i Vezerat-ı Umur-ı Harici.
- Bilgili, A. S. (2011). Tebriz. *DİA* (C. XL, s. 219-222). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Blair, S. S. (1986). The Mongol Capital of Sultāniyya. *The Imperial*, (s. 139-151). Iran, Vol. 24.
- Bursevi, Muhammed b. Ali (1424 h.). *Evezhü'l Memalik ila Ma'grifetü'l Buldan ve Memalik* (tah. Mahdi Aydu'l-revaziye). Beyrut: Daru'l-Garbu'l İslami.
- Clavijo, R. G. (2016). *Timur Devrin'de Kadis'ten Semerkand'a Seyahat* (Doğrul, Ö. R. çev.). İstanbul: Köprü Kitapları.
- Dinperest, Veli. (2013). Siyasethay-ı Ticarî-i Timur ve Peyamedhay-ı An. *Tarih-i İran*, 71/5.
- Gördeğir, Ercan. (2019). Olcaytu Han Dönemi Sultaniye Şehrini Kuruluşu ve İlhanlı Tarihindeki Önemi. Karaer N. & Kartal K. & Nehir, N. (Ed.). *Türk Tarihine Yenilikçi Yaklaşımlar* (s. 17-31). İKSAD.
- Hâfız-ı Ebrû. (1317 h.ş.). *Zeyl-i Câmî'ü't-Tevârih-i Reşîdî* (nşr. Beyânî, H.). Tahran: Şirket-i Tezâmünî-i İlmî.
- Hatef, N. A. (2020). The Ilkhanid City of Sultaniyya: Some Remarks on the Citadel and the Outer City (s. 91-120). *Iran*, Vol. 60/1, Marc.
- Haykıran, K. R. (2016). *Moğollar Zamanında Yakın Doğu*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Hilal, A. (2019). *Moğol Batı Avrupa İlişkileri ve İslâm Dünyasına Etkileri* (Batur, D. A. Çev.). İstanbul: Selenge Yay.
- İbn Tağrıberdi. (1992). *en-Nücûmü'z-zâhire* (C. IX) (nşr. Şemseddin, M. H.). Beyrut.
- el-Kalkaşandî, Ebu'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Alî. (1914). *Şubhu'l-A'şâ fi Şinâ'ati'l-İnşâ* (C. IV). Kahire: Darul Kutubul Hıdıviyye.
- el-Kaşanî, Ebu'l-Kasım Abdullah b. Muhammed. (1348 h.ş.). *Tarih-i Olcaytu* (nşr. Muhyin Hambeli). Tahran: Bengâh-ı Tercüme ve Neşr-i Kitab.
- Kadı Ahmed Takavi vd. (1382 h.ş.). *Târîh-i Elfi* (C. VI) (nşr. Mecd, G. T.) Tahran.
- Karaduman, R., Korkmaz, A. (2023). İbn Haldun'un el-İber Adlı Eserinde İlhanlılara (İran Moğollarına) Dair Kayıtlar. F. Bostancı (Ed.), *Farsça ve Arapça Kaynaklarda Türk ve Moğol Devleti Tarihi I* (s. 12-38). İstanbul: Efeakademi Yay.
- Kazvini, Hamdullah Müstevfi-i. (1336 h.ş.). *Nüzhetü'l-kulûb* (nşr. Siyâkî, M. D.). Tahran.
- Korkmaz, A. (2022). Celayırlılar Döneminde Yakın Doğu'da Ticari Vaziyet (1340-1411). T. Karaimamoğlu (Ed.), *Orta Çağ'da Ticaret (279-292)*. İstanbul: Selenge Yay.
- el-Mazenderanî, Abdullah Püser Muhammed b. Kiya. (2013). *Risale-i Felekiyye (Kitabu's-Siyakat)* (Otrar, İ. Çev.). İstanbul: İSMMM Yay.
- Muhlisî, M. A. (1369 h.ş.). *Coğrafya-yı Tarih-i Sultaniye*. Tahran: Çaphane-i İrfan.
- Natanzi, M. (1336 h.ş.). *Müntahabü't-Tevârih-i Muinî* (nşr. Aubin, J.) Tahran.
- Niya P. T. & Necefi A. (1394 h.ş.). Avamil-i Şekilgiri ve Anasır-ı Şehirha-yı İlhanî. *National Conference of Native Architecture & Urbanism of Iran*.

- en-Nüveyrî. (2004). *Nihâyetü'l Ereb fî Fünüûni'l Edeb* (C. XII) (thk. Necib Mustafa Feyyaz ve Hikmet Keşli Feyyaz). Beyrut.
- Oğuzoğlu, Y. (2012). *Halil İnalıcık'ın Bursa Araştırmaları*, Bursa: Bursa Araştırmaları Merkezi.
- el-Ömerî. (2010). *Mesalikü'l Ebsar fî Memalikü'l Emsar* (C. III) (nşr. el-Caburî, K. S. & el-Necm, M.). Lübnan: Daru'l Kutabbu'l İlmiye.
- Özgüdenli O. G. (2004). Meraga. *DİA* (C. XXIX, s. 162-163). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Özgüdenli O. G. (2009). *Moğol İnanında Gelenek ve Değişim Gâzân Han ve Reformları (1295-1304)*. İstanbul: Kaknüs Yay.
- Penahi, A. (1396 h.ş.). İbrişim-i Gilan ve Nakş-ı An der Ticaret-i Harici-i Asr-ı Safevi. *Hemayiş-i Milli-i İbrişim-i İran*. Danışgah-ı Gilan.
- Seyf, A. (1380 h.ş.). *İstibdad Mesele-i Malikiyet ve Enbaşt-ı Sermaye der İran*. Tahran: İntişarat-ı Resenç.
- Spuler, B. (2011). *İnan Moğolları Siyaset, idare ve Kültür İlhanlılar Devri 1220-1350* (Köprülü, C. Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Uyar, M. (2020). *İlhanlı (İnan Moğolları) Devleti'nin Askerî Teşkilatı (Ortaçağ Moğol Ordularında Gelenek ve Dönüşüm)*. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yay.
- Vassaf. (1372 h.ş.). *Tahrîr-i Târih-i Vassâf* (nşr. Ayetî, A. M.). Tahran.
- Vladimir, M. (2001). Sultânîye. *İslam Ansiklopedisi* (C. XI, s. 33-35). Eskişehir: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.
- Yan, M. & Yari, S. & Emini, Z. (1399 h.ş.). İlel-i İktidadi-Siyasî-i Şekilgiri-i Şehri Sultaniye der Tarih-i Şehrnişini-i İran. *Fasilname-i Tarih-i Şehr ve Şehrnişinî der İran ve İslam* (Sal-ı evvel şomare 2).
- (Yasurî, A. M. & Vacargah, H. K. (1396 h.ş.). Caygah-ı İktisadi ve Ticarî-i İbrişem-i Gilan der Devre-i Safeviye (Şah Abbas-ı Evvel). Gilan: *Hemayiş-i Milli-i İbrişim-i İran*.
- Yuvalı A. (2019). *İlhanlı Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yay.